

ΑΝΑ ΤΗΝ ΜΟΣΧΑΝ

Μόσχα, κοιτίς τοῦ Ρωσσικῆς ἐπικρατείας καὶ ἱερώτατος βωμὸς τῆς Σλαυϊκῆς πατρίδος, θεωμένη ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἑνὸς τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς Πύργων παρέχει γραφικωτάτην ὄψιν. Ἐντεῦθεν βλέπομεν κάτωθεν ἡμῶν τὴν ἀπέραντον περιοχὴν τῶν πελωρίων τοῦ Κρεμλίνου οἰκοδομημάτων, μετὰ τῶν πύργων, θερμοκηπίων, μοναστηρίων, πολυπληθῶν μνημείων καὶ τριῶν Μητροπόλεων μετὰ τῶν ἐπιχρύτων καὶ μεγαλοσχήμεων θόλων, τρούλων καὶ κωδωνοστασίων, τὰ Αὐτοκρατορικά ἀνάκτορα, τὸν εἰς ἀφασίαν καταδικασθέντα βασιλέα τῶν Κωδώνων τὸν ἐπὶ λιθίνης κρηπίδος νωγελῶς ἐδραζόμενον, τὸ μνημεῖον τοῦ φιλελευθέρου καὶ μεγαλοφύχου Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'. τοῦ Ἐλευθερωτοῦ, ἄλση καὶ παραδείστους θαυμασίας γλωρίδος, ἰδιωτικὰς καὶ δημοσίους ἐξαισίας τέχνης οἰκοδομὰς, πάντα δὲ ταῦτα ποικίλως κεχρωματισμένα καὶ διάφορα τὸν ρυθμὸν, προσδίδοντα οὕτω εἰς τὸ ὅλον ὑπερφυσικὴν τινὰ αἴγλην, πρὸς ἣν μόνον ἡ Νεάπολις ἢ ἡ Κων(σταντινούπολις) δύναται νὰ παραβληθῇ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱματισμὸς τῶν κατοίκων παρέχει ποικίλιαν ἀντίστροφον τῆς ἐν τῇ Δύσει μονοτονίας, ἀληθὲς δὲ χάρμα τοῦ περιηγητοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων πεζοδρομίων ἢ ἡ ἀνὰ τοὺς ὁδοὺς παρέλασις τῶν χωρικῶν μετὰ τῶν μακρῶν καφτανίων, τῶν ὑψηλῶν ὑποδημάτων καὶ τῶν βρέων πτερνιστήρων, τῶν ἀνὰ τὸ ἀχανὲς Σλαυϊκὸν κράτος δημοφιλεστάτων πλὴν τραχέων καὶ ὑπερῃφάνων πολεμιστῶν Κοζάκων μετὰ τῆς ἡμικύρτου αὐτῶν σπάθης, καὶ τῶν ποικιλοφθάλμων τῆς πολιᾶς ταύτης πρωτευούσης γυναικῶν μὲ τὸ φακιδόλιον ἢ, ὅπερ ἀληθῶς σπάνιον, μὲ τὸ πολυτελὲς ἐκεῖνο διάδημα - Κακόσνικ - μετὰ τεχνητῶν μαργαριταρίων. Οὐχ' ἤττον ἐνδιαφέροντα εἶνε ἡ ἀπαντῶσα καθ' ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ζωοφιλία, ὁ σεβασμὸς ἰδίᾳ πρὸς τὴν περιστεράν, σύμβολον τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὴν μὴ κινδυνεύουσιν νὰ συναντηθῇ μετὰ τῆς

ἐσχάρους ἢ τῆς γύτρας, ἢ στοργῇ τῶν ἀμαξηλατῶν πρὸς τοὺς ἵππους, καὶ ἢ τῶν κάτω στρωμάτων μέθη ἐκδηλουμένη διὰ δακρύων καὶ ἐναγκαλισμῶν ἀθροῦτως καὶ πρᾶως σπανίως δὲ ὑβριστικῶς καὶ κελαδεινῶς. Πλὴν ἐκτὸς τῆς ποικιλίας ὅποια μεγαλοπρέπεια κατὰ πάντα τὰ διαμερίσματα τὰ διαποικιλλόμενα ὑπὸ ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, γεφυρῶν καὶ προκυμαίων ἀντικρυς τοῦ κολοσσιαίου Κρεμλίνου, ἐπίσης δὲ ἐπτακαίδεκα γραμμῶν λεωφορείων, αἵτινες φέρουσι πρὸς τὰς ἀπωτάτας τῆς Μόσχας συνοικίας διευκολύνουσαι καὶ συμπληροῦσαι τὸ ἔργον τῆς ποταμοπλοΐας καὶ τῶν σιδηροδρόμων διὰ Πετρούπολιν, Νοβογορόδην, Ταϊγάνιον, Ὀδησσὸν καὶ λοιπὰς τῆς αὐτοκρατορίας μεγαλοπόλεις. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὸ θαμβοῦν τὸν ἐπισκέπτην εἶνε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ναῶν, ἐν οἷς τῆς ἐπιβλητικότητος τὰ σκῆπτρα κατέχει ὁ τοῦ Βασιλείου *Blagenoi* (τοῦ Εὐτυγοῦς) μετὸν χρυσοκέντητον θόλον, κείμενον ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς Πλατείας οὐχ' ἥττον μεγαλοπρεπεστάτης καὶ ἀτέρμονος, πλήρους ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, κειμένης μετὰ τοῦ παμμεγίστου ἱστορικοῦ Μουσείου καὶ τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας, ἧτις συνενοῖ ἐν ἐαυτῇ ἐπὶ τοσοῦτον τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ναῶν τῆς Μόσχας, ὥστε καταπλήττει τὴν φαντασίαν διὰ τε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν καὶ γλυπτικὸν αὐτῆς μεγαλεῖον. Πρὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐκαλεῖτο Ἱερουσαλήμ, διότι κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν τῶν Βασιῶν ὁ Πατριάρχης μετέβαινε ἐπὶ πώλου ὄνου, οὗτινος τὰς ἡνίκας ἐκράτει αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ.

Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἐρυθρᾶς Πλατείας ἀπαντῶμεν τὸν ἐν ἔτει 1669 οἰκοδομηθέντα Ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Ἰθέρων εἰς ἄκρον παρὰ πάντων τιμωμένης, διὸ καὶ δὲν παρέρχεται ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας ταύτης δὲν περιάγεται ἀνά τὰς ὁδοὺς ἐντὸς μεγάλης καὶ κλειστῆς ἀμάξης, συρομένης ὑπὸ τεσσάρων ἢ ἑξ' ἐνίοτε μεγαλοπρεπῶν ἵππων, ἐν συνοδείᾳ δὲ τεσσάρων ἀσκεπῶν κομφοενδεδυμένων ὑπηρετῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν τῆς ἀμάξης καθημένων. Ἡ αἰθούσα τῶν βαρέως ἀσθενούντων, τὰ οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα καὶ πᾶν ἔκτακτον κοινωνικὸν ἢ οἰκιακὸν γεγονός προκαλεῖ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς θαυματουργοῦ ταύτης εἰκόνας, τὸ δὲ τίμημα, ὅπως προαιρετικόν, ἀποστέλλεται τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ περιεχούσῃ πάμπολλα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀναθήματα, ἀμιλλᾶται δὲ κατὰ τὸν πλοῦτον πρὸς τὸν Ναὸν Οὐσπένσκη (τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας) ρυθμοῦ Λομβαρδοβυζαντινοῦ, οὗτινος οἱ τὸν θόλον ὑπεβαστάζοντες τέσσαρες κίονες πολυτίμους περιέχουσι εἰκόνας τοῦ ρωσικοῦ ἐροτολογίου. Δεξιόθεν τοῦ εἰκονοστασίου ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Σατῆρος

ἀποδιδομένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἐμμανουήλ.

Ἡ Μόσχα, κατὰ ρωσσικὸν τι λόγιον, εἶναι «ἡ πόλις τῶν τεσσαρακοντάκις τεσσάρων κωδώνων» ὁ δὲ θαμβῶν οὗτος ἀριθμὸς δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ὅλη πόλις περιλαμβάνει κατὰ τὴν στατιστικὴν τετρακοσίας πεντή-

Ὁ ναὸς τοῦ Βασιλείου τοῦ Εὐτυχοῦς

κοντα ἐκκλησίας μετὰ εἴκοσι δύο μοναστηρίων, αἱ πλεῖσται δὲ ἔχουσι κώδωνας καὶ κωδωνίσκους παντοίων σχημάτων, ὄγκων καὶ ἤχων, κρουομένους διὰ μηχανήματος ὑφ' ἐνὸς μοναχοῦ κινουμένους καὶ ἀποτελοῦντας ἁρμονικὴν ἐκτέλεσιν παράλληλον καὶ καθ' ὅλα ἀνάλογον πρὸς τὸ θάμβος καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ἱεροτελεστίας καὶ τοῦ πλούτου τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων.

Μετὰ τὴν μεταλλικὴν τῶν κωδῶνων ἁρμονίαν ἐν μέσῳ ἀπολύτου σιγῆς καὶ ἡρεμίας, ἀπείρου λαοῦ πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ἀρχιεπισκόπου φέροντος στολὴν πεποικιλμένην δι' ἄδαμάντων καὶ πολυτίμων λίθων, καὶ κλήρου μετὰ ὑπερλάμπρων καὶ χρυσῶν ἐνδυμασιῶν, ἄρχεται ἡ φωνητικὴ μουσικὴ ἡ πολυμελεστάτη καὶ τόσον κατανυκτικὴ, ἡ ἀποτελούμενη ἀναμιξὺ ἐκ παιδῶν, ἐφήδων, ἀνδρῶν καὶ γερόντων καὶ διὰ τῆς ἐναρμονίου αὐτῆς ποικιλωδίας καὶ τῶν θεσπεσιῶν τῆς ἐκκλησίας ὕμνων πληροῦσα οὐχὶ τοὺς θόλους τοῦ Ναοῦ ἀλλ' αὐτὸν τὸν θόλον τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ τρίφωνον καὶ ἁρμονικὸν σύστημα, δι' οὗ ὕμνοῦσι καὶ λατρεύουσι τὸν Θεὸν τῆς Ὁρθοδοξίας τὰ ἑκατομμύρια τῶν Ρώσων Χριστιανῶν, τὸ ἐπιδράσαν τελεσφόρως καὶ ἐπὶ τῆς δημώδους μουσικῆς ἐν Ρωσίᾳ, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ἡ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πηγάσασα κατὰ τὴν γνώμην καὶ αὐτῶν τῶν Ρώσων καθηγητῶν καὶ δὴ καὶ τοῦ ἐν Λειψίᾳ παγκοσμίου φήμης Ρώσου Γεωργίου Ἀρνόλδου. Ἐὰν δὲ ρυαξὶ μελωδίας πληροὶ τὰ ὦτα, κατάνυξις δὲ καὶ σεβασμὸς πλυμμουρῇ τὴν καρδίαν παντὸς τὸ πρῶτον ἐπισκεπτομένου τὰς μεγάλας τῆς Μόσχας ἐκκλησίας, ἀληθὲς ὅμως αἶσθημα ἐθνικῆς εὐλόγου ὑπερηφανείας κατακλύζει τὸν Ἕλληνα ἀκροατὴν τὸν μὴ ἀγνοοῦντα ὅτι Ἕλληνες ψάλλται ἐκ Βυζαντίου εἰσήγαγον πρῶτοι ἐν Ρωσίᾳ τὰς κατανυκτικὰς ἐκεῖνας μελωδίας, ὡς ἐφ' ἄλλοντο τότε αὐταὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κων)πόλει.

*
* *

Ὁ ἀναγνώστης τῶν ἀνωτέρω διατρέχων τὰ κατὰ τὴν ἀγίαν τῶν Ρώσων πόλιν, ἐν ἣ τελοῦνται αἱ στέψεις καὶ ἡ κρίσις τῶν Αὐτοκρατόρων, φαντάζεται καὶ εἰκότως ὅτι ἐν τῇ ἑδρᾷ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἐν τῇ πόλει τῶν ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, βιβλιοθηκῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, πάμπαν ἐλλείπουσι αἱ κοσμικαὶ λαϊκαὶ τέψεις καὶ διασκεδάσεις καὶ κέντρα ἀναψυχῆς, ὅπως μὴ μολύνωσι τὴν ἐξόχως εἰρηνικὴν, φιλόσοφον καὶ θεόληπτον πρωτεύουσάν, ἣ ὅπως μὴ διαταράξωσι τὸν ἐναρμόνιον τῶν τεραστίων κωδῶνων ἔχον.

Ἄλλ' ὅποια ἀπάτη! Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ναῶν βαίνει καὶ ἡ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, αἵτινες οὐδὲν κατέλιπον ὅπως καταστήσωσι τὸν ἐκεῖ βίον ἄνετον καὶ εὐμαρῇ, οὕτω δὲ ἡ Μόσχα, κέντρον ἐμπορίας, σπουδαίας βιομηχανίας καὶ χρηματιστικῆς κινήσεως οὐ μικρᾶς, περιλαμβάνει

μεγάλα καὶ ἀγλαὰ μέλαθρα μετὰ βαθυσκίων ἄλσεων, ἀληθεῖς παραδείστους, ἔνθα πολλὰ καὶ παντοῖα ποῦ μὲν ἐρρύθμως ποῦ δὲ ἀτρημελῶς πεφυτευμένα ἄνθη, δάπεδα ἀνθέων ποικιλοχρύσων καὶ δένδρων πυκνοφύλλων, πῆδακας ἀφροβόλους καὶ τερψιθυμὰ ἁλῶν, ρυακίαι καὶ καταρράκταις, ὧν ὁ κρότος καὶ ὁ κελαρυσμός ἐν συναυλίᾳ μετὰ τῶν ἀδόντων πτηνῶν καὶ τῶν κρουμένων κωδῶνων, πληροῦσι φαιδρότητος τὴν καρδίαν, καὶ τέλος ξενοδοχεῖα κυβερνητικά, ἔνθα πᾶν τὸ ἐπιζήτητον ὑπὸ τῶν τρυφῶν. Εἰς τὰ διάφορα δὲ τῆς Μητροπόλεως ταύτης κέντρα προσέρχονται κατ' ἔτος πλάνητες ἢ συστηματικοὶ θίασοι γοήτων, σχοινοβατῶν, χειροπλόκων καὶ παροσθαλμιστῶν ἐκ τῆς Μέσης καὶ Ἀπὼ Ἀσίας ὁρμώμενοι, μετὰ πληθὺς ἄλλων θεαμάτων καὶ ἐκθέσεων, ποικίλων ἐμπορευμάτων, βιομηχανικῶν προϊόντων, σπανίων πτηνῶν, ζώων καὶ ἐρπετῶν.

Εἰσπερχόμεθα εἰς τὸ ἄλλος Πετρόβσκη. Ἐν μέσῳ τούτου ὑπὸ τὰ σύσκη φυλλώματα εὗρηται τὸ μέγα ξενοδοχεῖον Μαβριτανία οὗτινος ἡ μαγειρικὴ γαλλικὴ, καὶ ἐπομένως ἀκριβότατον. Ἀπὸ τῆς ἐννάτης ἐσπερινῆς ὑπὸ τὰς πυκνάς καὶ δασεῖς δένδροστοιχίας τὰς ἀπλῆτως φωτιζομένας περιφέρονται οὐγγακρίδες καὶ ἐβραΐαι, περικαλλεῖς ξανθόκομοι καὶ φιλομειδεῖς ρωσσίδες καὶ πολωναί, ἀληθεῖς νύμφαι τοῦ Βορρᾶ, εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου ἔχουσαι τὸ ἄντρον αὐτῶν.

Μετὰ τὰς ἐσπερίδας ἡ πᾶσαν ὥραν νυκτὸς προκεχωρηκυῖαν τὸ πανδοχεῖον Γιάρτ εἶναι τὸ σύνθημα ἐντευκτῆριον τῶν νυκτοβίων. Ἐκεῖσε μουσικαὶ ἐκτελέσεις διαφόρων γαλλικῶν ἰταλικῶν καὶ ρωσικῶν μελοδραμάτων καὶ μελοδραμάτων ὑπὸ γυναικῶν, αἵτινες μετὰ τὸ τέλος ἐκάστης ἐκτελέσεως συναγελλάζονται μετὰ τῶν θαμῶνων, συμπίνουσαι καὶ συγκαπνίζουσαι, οὕτως ὥστε πᾶς τις θὰ ἔλεγε ὅτι ὠρκίσθησαν νὰ διασκεδάσωσι. Ἀλλ' ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ἑρμητηρίου, ὑπὸ τὰς οὐρανομήκεις φυλῶνας τὰς ἀποτελούσας σκιερὸν θόλον ἐν μέσῳ ποικιλομόρφων ἀνθῶνων ἀγάλμασι κύκλῳ περὶεζωσμένων, δύναται τις νὰ διέλθῃ λαμπρὰν καὶ εὐθυμον ἐσπέραν. Πλὴν πῶς δύναμαι ἐντὸς ἐπτά ἡ ὀκτὼ σελίδων ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ φιλότατου Σκόκου νὰ περιγράψω διὰ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ἀγαπητοῦ Ἡμερολογίου του, τὴν ἐξοχὴν τοῦ Ἰσμαήλοβο, μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὥραιων ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς ἐκλάμπρου λίμνης καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ νησιδίου ἡ τὴν τῆς Τρόϊτσας μετὰ τὰ κοινὰ συσσίτια καὶ σύνδειπνα, ἅτινα ὑπενθυμίζουσι τὸ παρὰ Πλουτάρχου καὶ Ἰσοκράτους μνημονευόμενον ἔθιμον τῶν ἐστιάσεων, τὸ Ἄλσος τῆς Δασικῆς Ἀκαδημίας, τὰς μεγάλας ὡς μέγαλα λέσχας

τὰ θέατρα τοῦ ζωολογικοῦ κήπου, τὰς ἐννέα βιβλιοθήκας, καὶ τὰ πολυάριθμα Μουσεῖα ἢ τὰ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ἑρμῆτηρίου θέατρα ; Παραλείπων ὅθεν πάντα ταῦτα ἔρχομαι εἰς τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν τῆς εὐθυμίας τοῦ ρωσικοῦ χαρακτῆρος, τὸ θέατρον, καὶ περὶ τῶν ἐν Μόσχᾳ δύο κυριωτάτων πρόκειται ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ λόγος.

*
* * *

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Πλατεῖαν τῶν θεάτρων, διερχόμεθα διὰ τῆς μᾶλλον πεφημισμένης εἰς ἐστιατόρια καὶ ζαχα-

Ἡ ἐρυθρὰ πλατεῖα ἐν Μόσχᾳ.

ροπλαστεῖα συνοικίας. Ἐν Ρωσίᾳ τὸ ἐστιατόριον ἐπέχει καὶ θέσιν τῶν παρ' ἡμῖν καφενείων, διὸ καὶ σειρὰ τραπεζῶν μακροτάτῃ προηγεῖται τοῦ ὀπισθεν κειμένου μαγειρείου, ὅφιοις ἐκλεκτοῖς καὶ ποικίλοις ἐδέσμοις κεκοσμημένων, μετὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν τὴν ὄψιν καὶ ἡδίστων τὴν γεῦσιν ὀψαρίων τῆς Βαλτικῆς. Ἐκεῖσε ἐγεύθημεν φαγητῶν ἐθνικῆς μαγειρικῆς πάντῃ εὐορέκτων καὶ εὐαρέστων οἰωδῆποτε οὐρανίσκῳ. Ἡ ποικιλία ἰδίᾳ τῶν ζωμῶν μᾶς ἐκπλήττει. Ὑπάρχει εἰς, κᾶπως δυσπρόφορος, «Κτσι» ἐθνικός, μετὰ χόρτων, νοστιμώτατος. Ὡραῖος καὶ εὐγευστος ἐπίσης, ὁ Ραζόλλνικα μετὰ συκυῶν (ἀγγουρίων) ὀλίγον ὑπόζυνος, ὁ Σαλιάκνα, εἶδος μέλανος ζωμοῦ μετ' ἰχθύων,

ἐλαιῶν, λεμονίων καὶ καπάρεως. Ὡραῖος ἐπίσης ὁ Μποτβίνια, ὁ Οὐχα καὶ σειρὰ ὅλη ζωμῶν ἀποδεικνύουσα, ὅτι ὁλος ὁ ρωσικός κόσμος κατέχεται ὑπὸ τῆς μανίας τῆς ζωμοφαγίας, ἥτις ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἡ μόνη ἡ ἀποτελοῦσα τὴν τέρψιν καὶ ἀγαλλίασιν τῶν ρωσικῶν στομάχων, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ εὐγεύστου Μπίτοκ, κρέατος κεκαρυκευμένου, ὅπερ προσφέρουσι μετ' ἐμβάμματος πηκτοῦ, τοῦ Στέρλετ, ἰχθύος τοῦ Βόλγα, τοῦ ἐξαίσιου πλακοῦντος Μπαλκάς καὶ τόσων ἄλλων ἐδεσμάτων, δι' ὃ καὶ μόνον, ἂν οὐχὶ διὰ τι ἄλλο, πολλοὶ φιλογάστορες θὰ ἐπεχειροῦν τὴν εἰς Μόσχαν ἐκδρομὴν, ὅπως ἀπολαύσωσι ποικιλίας ἐκλεκτῶν, ἐλαφρῶν καὶ ἐτέρων, μετὰ πολλῆς παχύτητος καὶ συμμίξεως διοφόρων ὑλῶν, διεσκευασμένων ἐδεσμάτων οὐχ' ἥττον ἢ τῶν διαφόρων πρωτοτύπων ποτῶν, δριμέων τε καὶ δριμυτάτων, λίαν ἀναγκαίων πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ φύχους. Οἱ Ρῶσσοι ἐν ταῖς ἐστιάσεσι δικαιοῦσι ἐμπράκτως τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τοὺς ὀνομάζοντας τὴν τράπεζαν συμπόσιον, ἵνα δεῖξωσι ὅτι τὸ πίνειν αἰρετώτερον καὶ ὑπέρτερον τοῦ ἐσθίειν.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σχεδὸν ἀντιμέτωπον τοῦ Κρεμλίνου εὐρυτάτην Πλατεῖαν τῶν Θεάτρων, τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὸ Μέγα καλούμενον Θέατρον ἐκ τῶν ὠραιότερων τῆς Εὐρώπης, ἐγερθὲν τῷ 1854, ἐλληνικοῦ ρυθμοῦ μετὰ προσόψεως Ἰωνικῆς. Τὸ τριγωνοειδὲς ἀέτωμα κοσμεῖ τέθριππος ἁμαξά εἰκονίζουσα τὸ ἄρμα τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ ἐσωτερικὸν παρέχει πᾶσαν ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν, εὐρύτατον δέ, παριλαμβάνει τέσσαρας χιλιάδας θεατῶν. Οἱ Μοσχοβῖται θεωροῦνται καὶ εἶνε ἀπαιτητικοὶ ἐν ταῖς ἀξιώσεσιν αὐτῶν ἀφειδῶς δαπανῶντες ὅπως ἐλκύσωσι τὴν πρώτην αἰοδὸν ἢ τὸν πρῶτον ὑψίφωνον τῆς Εὐρώπης, διεκδικήσῃ δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ πρῶτον μπαλλέτο τοῦ κόσμου, ὅπερ δὲν εἶνε ὑπερβολὴ ἐὰν κρίνω ἐκ τῶν λόγων πολλῶν Γάλλων οἵτινες μὲ διεβεβαίωσαν ὅτι ὡχρίᾳ τὸ ἑαυτῶν πρὸ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ἐν Ρωσσίᾳ. Τὸ Μέγα Θέατρον εἶνε αὐτοκρατορικὸν διὸ καὶ πάντες οἱ προσερχόμενοι φέρουσι ἀνάλογον περιβολήν, πάντες δὲ μὴδ' αὐτῶν τῶν ἐν τῷ ὑπερώῳ ἐξαιρουμένων, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραστάσεως μένουσι ἄσκεπτοι. Οἱ θεαταὶ θεωροῦσιν ἑαυτοὺς οὐχὶ εἰς δημόσιον μέρος ἀλλὰ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι.

Ὁ θῖαςος τοῦ Μεγάλου Θεάτρου ἀπετελεῖτο ἐν ἔτει 1892 ἐκ τεσσαράκοντα τεσσάρων προσώπων μετὰ 120 μελῶν τοῦ χοροῦ καὶ ὀρχήστρας ἐξ 122 μουσικῶν ὀργάνων. Ἡ θεατρικὴ ἐποχὴ διρκεῖ ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Μαΐου, τὰ δὲ προτιμώμενα μελοδράματα εἶνε : «Ὁ βίος ὑπὲρ τοῦ Τσάρου» τοῦ μουσουργοῦ

Γλίνκα, «Ἡ Νύμφη τῶν ὑδάτων» ὑπὸ Δεργομίσκη, «Ὁ δαίμων» ὑπὸ Ρουβινστάιν, «Ὁ Εὐγένιος» ὑπὸ Τσαϊκόφσκη καὶ ἡ «Νύμφη τῆς Χιόνος» ὑπὸ τοῦ Ρίμσκη Γορτσάκωφ. Ἐκ δὲ τῶν ξένων τὰ μέγιστα τιμῶνται τὰ ἔργα τοῦ Βέρδη, Μπελίνη, Ροσσίνη καὶ Δονιζέτη. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1882 διευθύνων τὰ αὐτοκρατορικὰ θεάτρα ἐν Μόσχᾳ Παῦλος Πτελνικώφ καταρτίζει τοὺς θιάσους, τὰ δραματολογία καὶ μελοδραματολογία ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν προκρίτων καὶ διευθύνει πᾶσαν οἰασδὴποτε φύσεως ἐργασίαν τοῦ τε Μεγάλου θεάτρου καὶ τοῦ Μικροῦ καλουμένου θεάτρου, ὅπερ ὀλίγον τι ἀπωτέρω τοῦ Μεγάλου κείμενον προώρισται διὰ δράματα καὶ κωμωδίας, ὁ δὲ ἐγκρατὴς τῆς ρωσικῆς δύναται νὰ λάβῃ ἐκεῖσε ἀσφαλῶς μαθήματα ἀπαγγελίας καὶ ὀρθοεποῦς ἐκφράσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγνοῶν τὴν γλῶσσαν δύναται νὰ ἀπολαύσῃ καλλιτεχνικῶν συγκινήσεων ἀκολουθῶν ἔργον ὅπερ ἔγνω ἐκ μεταφράσεως ἢ οὔτινος γνωρίζει τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ ἐν Ρωσσίᾳ δραματικὴ τέχνη ἀριθμεῖ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος βίον, τοῦ πρώτου δραματικοῦ θιάσου καταρτισθέντος τῷ 1750. Ἐκτοτε τὸ Ρωστικὸν θέατρον ἀνέδειξε καλλιτέχνας ἐφαμίλλους τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Εὐρώπης, σήμερον δὲ ἐν Μόσχᾳ εὐρίσκομεν καὶ Σχολὴν θεατρικὴν, ἐν ᾗ ἐκπαιδεύονται οἱ θέλοντες νὰ ἀνέλθωσι τὴν σκηνήν. Καὶ τοῦ θεάτρου τούτου ἡ ἐποχὴ ἄρχεται ἀπὸ Αὐγούστου καὶ λήγει τὸν Μάϊον.

Οὐ μόνον φιλοθεάμονες καὶ φιλωδοὶ ἀλλὰ καὶ φιλορχήμονες οἱ Ρῶσοι, ἐπιδεικνύουσι ἀκράτητον διὰ τοὺς βαλλιστάς ἐνθουσιασμόν καλοῦντες ἐπανελημμένως ἐπτάκις καὶ ὀκτάκις ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰ ἀριστεύοντα μέλη καὶ ρίπτοντες ἄνθη καὶ ἀνθοδέσμας ἐπὶ τῆς σκηνῆς διαρκούσης τῆς ὀρχηστικῆς παραστάσεως. Πάντες σχεδὸν οἱ δυνάμενοι προσέρχονται ἄρωγοὶ τῆς Σχολῆς, ἧτις λαμβάνει κυβερνητικὴν ἐκ πέντε χιλιάδων λιρῶν ἀγγλικῶν ἐπιχορήγησιν κατ' ἔτος, καὶ ἐν ᾗ διδάσκεται ὁ χορὸς μετὰ τῆς πρώτης ἐκπαιδεύσεως. Αἱ ὀρχηστρίδες αὗται, δεκαετῆς γενόμεναι, ἐξ ἐξωτερικῶν γίνονται οἰκότροφοι ἐσωτερικαὶ μαθήτριά, καὶ ἐπὶ ὀκτῶ συνεχῇ ἔτη διδάσκονται τὴν χορευτικὴν, ὅπως δεκαοκταετῆς ἀνέλθωσι τὴν σκηνήν ὡς ἀπλᾶ τῆς βαλλιστικῆς ὀρχήσεως μέλη. Ἡ δὲ μακρὰ αὕτη διδασκαλία ἐξηγεῖ τὸ τέλειον καὶ γοητευτικὸν θέαμα, ὅπερ ἐκτυλίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Μόλις ἡ ὀρχήστρα ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἀρχίσῃ σκορπίζουσα κύματα μελωδίας ἐν μέσῳ τοῦ φωτολουστού ἐκείνου θεάτρου, εἰκὼν μέθης, ζάλης καὶ θαλεροῦ σφρίγους παρελαύνει πρὸ τῶν θεωμένων. Νέοι, κάλλει τε καὶ

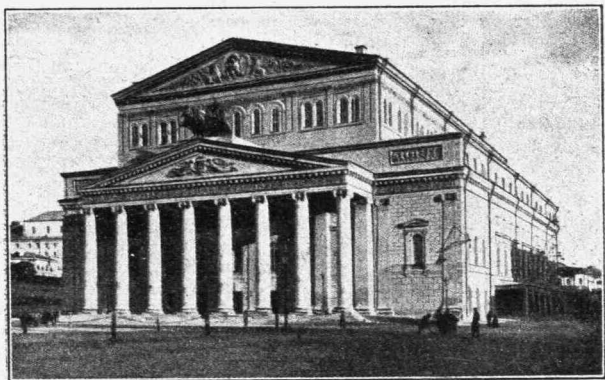
εὐκαμψία ἐξέχοντες, νέαι ἐλκυστικά καὶ χαρίεσται, παῖδες πτερόποδες καὶ εὐόφθαλμοι, πάντες, νέοι, νέαι καὶ παῖδες, ἐν χορῶν χρουστῶφάντως διαφανῶς ἐνδεδυμένοι, θαύματα κάλλους καὶ χάριτος εἰσορμῶσι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, γελῶντες, πηδῶντες, ἄδοντες ἢ ὀρχούμενοι καὶ ἐν ζεφυρικῇ γυμνότητι ὡς ἐκ τοῦ ἐπισάρχου διαφανοὺς πέπλου ἀφίνοντες τὰ κάλλη αὐτῶν εἰς τὴν ἄποψιν τῶν θεατῶν. Ἐπιτήδαιοι καὶ ἐπιδέξιοι χορευταὶ ὀρχοῦνται διαφόρους αἰσθητικὰς καὶ ἡδονικὰς, μιμητικὰς καὶ ἐρωτικὰς ὀρχήσεις, αἵτινες τέρπουσι τοὺς θεωμένους διὰ τε τὰς πολλὰς καὶ περιέργους σωματικὰς καὶ πλαστικὰς στάσεις καὶ κινήσεις, καὶ διὰ τὰς ποικίλας παραστάσεις τὰς ζωηρῶς εἰκονίζουσας τὴν διέγερσιν καὶ ἐκτέλεσιν διαφόρων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἐπιθυμιῶν. Ὅποια ἔκφρασις ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν περιδινουμένων, ὅποιοι παλμοί, ὅποια θέρμη πνοῆς, ὅποτον τέλος οὐράνιον νέκταρ πρέπει νὰ ἀρδεύῃ καὶ πυροφλεγῆς νὰ διατρέχῃ τὰς φλέβας τῶν ἀνθρωπίνων ἐκείνων ἐπὶ τῆς σκηνῆς συμπλεγμάτων, ἅτινα θὰ ἐξελαμβάνοντο ὡς συμπλέγματα ἀγαλμάτων ἂν δὲν ἀνέπτυσσον τσαχύτεν φρενητικὴν ζωηρότητα καὶ φιλαρέσκους κινήσεις διὰ τῶν εὐκάμπτων, κομψῶν καὶ εὐλυγίστων αὐτῶν σωμάτων.

Ὁ γάλλος κοινωνιολόγος Λετουρνῶ ὁ θεωρῶν τὸν χορὸν λείψανον ἀγρίας, βερβάρου καὶ ζωώδους ἐποχῆς, θὰ ἥλλασσε ἐνταῦθα γνώμην καὶ ἂν δὲν συνετάσσετο ὀλοφύγως μετὰ τῆς Μίς Δούγκαν (*Dunkan*) τῆς ἰσχυριζομένης ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ὥραιων τεχνῶν ὁ χορὸς εἶνε δυνάμει ἡ ὥραιότερα καὶ ἡ ὑψηλοτέρα, θὰ παρεδέχετο τοῦλάχιστον ὅτι ὡς ἡ ποίησις, ἡ μουσικὴ ἢ ζωγραφικὴ καὶ ὁ χορὸς εἶνε καλλιτεχνία αἰσθητοποιοῦσα τὴν ἰδέαν δι' εἰκόνας, καὶ διὰ κινήσεων ὑπὸ τῆς μουσικῆς ρυθμιζομένων ἀναπαριστῶσα τὰς κυριώτερας τοῦ βίου πράξεις, θὰ παρεδέχετο ὅτι ἐν τέλειον μπαλέτο ἀξίζει ὅσον οἰονδήποτε ἄλλο καλλιτέχνημα, ἰδίᾳ ὅταν ἀπαρτίζεται ὡς τὸ τῆς Μόσχας ἐξ ἐκκτὸν εἴκοσι ἐπτὰ ἀετοπόδων γυναικῶν καὶ ἐβδομήκοντα ἐξ ἀνδρῶν διὰ νέων πάντοτε εἰκόνων ἐμφανιζομένων πρὸ τοῦ κοινοῦ δις τῆς ἐβδομάδος.

*
* *

Ἰδιάζον ἐν γένει τῶν ρωσσικῶν θεάτρων γνῶρισμα εἶνε τὸ τῶν εἰδοποιήσεων ἐν χρήσει εἰς τε τὴν Μόσχαν καὶ Πετρούπολιν. Δι' ἐτησίας πέντε ρουβλίων δαπάνης (ἤτοι ἡμισείας λίρας Ἀγγλίας) λαμβάνει ὁ βουλόμενος κατ' οἶκον τὸ πρόγραμμα πα-

σῶν τῶν θεατρικῶν τῆς ἐβδομάδος παραστάσεων μετὰ τῆς διανομῆς τῶν διδασκάντων προσώπων. Τὴν δὲ ἀνάγκην τῶν εἰδοποιήσεων τούτων προκαλεῖ ἡ ἐν ταῖς ἐφημερίσις τελεία ἔλλειψις τῶν κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων. Οἱ ἐφημεριδογράφοι οὐδενὸς τυγχάνουσι προνομίου, ἡ μόνη δὲ εὐκολία ἡ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν θεάτρων παρεχομένη εἰς ὠρισμένους κριτικούς ἐφημεριδογράφους καὶ μόνον ὅσας τις νέον ἔργον ἀναβιβάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, εἶνε ἡ ὠρισμένων θέσεων κράτησις ἃς πωλοῦσι πρὸς τούτους, οὓς ἀναμένουσι ἕως τρεῖς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραστάσεως ὥρας. Ἐὰν δὲ ὁ ἐφημεριδογράφος ἐπὶ πληρωμῇ δὲν ἀποσύρῃ

Τὸ Μέγα Θέατρον ἐν Μόσχᾳ.

ἐγκαίρως τὸ εἰσιτήριο, τοῦτο πωλεῖται ὡς τὰ ἄλλα ἄνευ διακρίσεως εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα ἀγοραστήν. Σφοδρότερον τούτου σύστημα ἀδυνατῶ νὰ ἀνεύρω, ἐνθυμούμενος ποσάκις ἡγανάκτησα ἀναγινώσκων ἐγκώμια ὑπὲρ ἡθοποιού, εἰς ὃν δὲν ἀνεῦρον ἕτερα ἐφόδια πλὴν τοῦ ζεύγους τῶν λουστρινίων καὶ τῆς ρεδιγκότας αὐτῶν καὶ ὅστις χάρις εἰς τὴν διαφήμισιν κινεῖ διαρκῶς τὰς παλάμας τοῦ ἀκροατηρίου χειροκροτοῦντος μίαν ἀδεξιότητα ἧτις μετὰ δεκα παραστάσεις καὶ ἴσα διάφρα ἐν τῇ ἐφημερίδι ἀνηγορεύθη ἐξοχότης. Ὁ τύπος, ὅσας τις δὲν εἶνε ὑγιῆς ἐπικριτῆς ἀσκῶν αὐστηρὸν μὲν πλὴν δίκαιον ἔλεγχον ὑψοῦ δὲ εἰς δυσθεώρητα ὕψη τὰς μετριοτήτας, ἐξυπηρετεῖ ἀπλῶς τὸ στάσιμον τῶν ἡθοποιῶν καὶ τὴν αὕξησιν τῶν θεατρικῶν εἰσπράξεων. Ἡ

φρενόπληκτος καὶ ἀληθὴς τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ λατρεία ὑπὲρ τοῦ θεάτρου ἐν γένει, δὲν ἡδύνατο οὐδὲ δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν τακτικὴν τῆς ὑποστηρίξεως, τὴν πρώτην τοῦ κακοῦ ἀφορμὴν, προσφαλιζομένης τῆς τοῦ κοινοῦ κρίσεως διὰ τῶν δωρεὰν παρεχομένων θέσεων ὑπὲρ ἡθοποιῶν, οἵτινες οὐδέποτε αἴρονται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν καλλιτεχνῶν ἐκείνων, οὓς ὁ σήμερον πολιτισμὸς ἀπαιτεῖ γλύπτας τὸ ἦθος καὶ τὴν χειρονομίαν, μουσουργοὺς δὲ τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὸ λεκτικόν.

*
* *

Ἡ Ρωσσία σήμερον ὑπερηφάνως ἐπιδεικνύει καλλιτέχνας τραγικούς, οἱοὶ ὁ Μοτσάλωφ, Σεμίνωβιτς καὶ ἄλλοι, κωμικούς δὲ πρώτης δυνάμεως, οἱοὶ ὁ Σέπκιν καὶ ὁ Σαδόβσκης καὶ ἄλλοι. Πάντας τούτους, ἀληθεῖς καλλιτέχνας, ὑποστηρίζει, δοξάζει καὶ πλουτίζει ὁ ρωσικὸς λαός, ὁ θεωρῶν τὸ θέατρον ἐν τῶν μεγάλων πολιτιστικῶν ἔργων, ἀντιμέτωπον τῶν ὑπερτάτων πνευματικῶν κέντρων, ὅπερ τρανὴ ἀπόδειξις τοῦ προῦ ἡθους τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐν Ρωσσίᾳ ἡ τραχύτης τοῦ κλίματος δὲν συνεπάγεται τὴν τραχύτητα τοῦ χαρακτῆρος, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, διὸ καὶ θαυμάζει τις καὶ ἀπορεῖ καὶ ἐκπλήττεται ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ καὶ ἀδόλῳ συμπεριφορᾷ καὶ εἰλικρινείᾳ τῶν κατοίκων. Ὁ δὲ πτερόεις δολοπλόκος καὶ φιλοπαίγμων υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης, ὁ τόσον εὐκόλως τιτρώσκει καὶ αἰχμαλωτίζει τοὺς λαοὺς τῶν θερμῶν κλιμάτων, ἔχει ἐπίσης θερμοὺς λάτραις ἐκεῖσε ἔνθα ἡ ἐλευθερία τῆς γυναικὸς ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον, ἔξοχα δὲ ἐρωτικὰ εἰδύλλια ἐκτυλίσσονται ὑπὸ τοὺς ὠραίους κήπους καὶ τὰ πυκνὰ ἄλση, ἔνθα μόνος μάρτυς τῶν νεανικῶν ἐκμυστηρεύσεων εἶνε τὰ ἄφωνα δένδρα καὶ τὰ καλλίφωνα πτηνὰ.

(Ζ α γ α ζ ί κ)

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΕΝΟΣ

Ε Δ Ω Κ' Ε Κ Ε Ι

Συναντιῶνται δύο φίλοι. Ἡ μία βουτηγμένη σιὰ μαῦρα.

— Καὶ λοιπόν, Λίζα; Τί ἀλεφάσιος; Νὰ ξαναπαντρευτῆς ἢ νὰ μείνῃς χήρα;

Καὶ ἡ Λίζα, κᾶπως ἀφηρημένη καὶ ἀπρόσεκτος:

— Μὰ νὰ σοῦ πῶ... οὔτε τὸ ἓνα σκοπεύω... οὔτε τὸ ἄλλο!..